

Uvodnik

Zahtevo, “da hočemo živeti v suvereni državi slovenskega naroda”, so volilni upravičenci preverjali na plebiscitu o osamosvojitvi Republike Slovenije (23. december 1990), na katerem so odgovarjali na vprašanje, ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država? Glasovanja se je udeležilo 1.361.738 volivcev, tj. 93 % od vseh 1.457.020 glasovalnih upravičencev. Za samostojno in neodvisno Slovenijo je glasovalo 88.5 % vseh volilnih upravičencev.¹ Ob razglasitvi rezultatov plebiscita je tedanji predsednik Skupščine Republike Slovenije dr. France Bučar v slavnostnem govoru² izjavil, da je odločitev za samostojno državo dejanje,

ki ga lahko sprejme le dozorel narod, ki se v polnosti zaveda svoje lastne individualnosti, ki ima odločno voljo do življenja v zavesti svojih življenjskih zmogljivosti, narod, ki je sposoben in pripravljen soočiti se z izzivi časa in okolja, v katerem živi.

V svoji izjavi, ki je ni mogoče obravnavati brez konceptualnih zadržkov, je dr. France Bučar slovenski narod predstavil kot organizem, kot nekaj, kar ima lastno dušo, lastno identiteto. Nekaj, česar ni mogoče deliti, nekaj, kar je enkratna in neponovljiva kreacija.

Iz dokumentov, ki so nastali pri osamosvajanju Slovenije, je mogoče razbrati, da je temeljna vloga države Slovenije ohranjanje, uveljavljanje in razvoj slovenskega naroda v vsej njegovi državni večplastnosti (tako imenovani matični narod, slovenske manjšine v sosednjih državah, zdomci in izseljenci). O preostalih delih slovenske nacije je mogoče najti le omejene zapise. Ustava Republike Slovenije³ je v pravno normo prelila dovršen del narodnostno obrambne vizije, ki se je izkristalizirala iz dolgoletnega procesa razreševanja slovenskega narodnega vprašanja. V preambuli je med drugim zapisano:

Izhajajoč iz [...] temeljnih človekovih pravic in svoboščin, temeljne in trajne pravice slovenskega naroda do samoodločbe, in iz zgodovinskega dejstva, da smo Slovenci v večstoletnem boju za narodno osvoboditev izoblikovali svojo narodno samobitnost in uveljavili svojo državnost, sprejema Skupščina Republike Slovenije Ustavo Republike Slovenije.

Pomembno določilo je zapisano tudi v prvem odstavku 3. člena Ustave, ki govori o tem, da je Slovenija “država vseh svojih državljanek in državljanov, ki temelji na trajni in neodtujljivi pravici slovenskega naroda do samoodločbe”. Omenimo še 5. člen Ustave:

Država na svojem ozemlju varuje človekove pravice in temeljne svoboščine. Varuje in zagotavlja pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti. Skrbi za

avtohtone slovenske narodne manjšine v sosednjih državah, za slovenske izseljence in zdomce, ter pospešuje njihove stike z domovino. Skrbi za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine ter ustvarja možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije.

Slovenci brez slovenskega državljanstva lahko uživajo v Sloveniji posebne pravice in ugodnosti. Vrsto in obseg teh pravic in ugodnosti določa zakon.

Pripadnikom drugih narodov je bila v slovenski Ustavi določena le obrobna vloga.

Navedeno je predstavljalo okvir našega razmišljanja v procesu snovanja posebne tematske številke revije za narodnostna vprašanja *Razprave in gradivo*. Ključno vprašanje, ki smo ga želeli raziskati, se je glasilo: Kaj se je, če sploh kaj, spremenilo v preteklih tridesetih letih na področju narodnega vprašanja? Smo kaj bližje uresničitvi Prešernovega mondenega vzklika, "Živé naj vsi narodi", ali še vedno ostajamo zgolj in samo navdahnjeni janzenisti?

Tematik, ki bi jih bilo treba na novo osmisliti, je (pre)mного. Ne nazadnje je od nastanka države Republike Slovenije minila cela generacija. Varuhi svetega grala slovenskega narodnega vprašanja so po večini odšli, ostajajo pa njihova dela. Prišli so sodobniki, ki v svojih delih mislijo sodobnost. Ali je ta boljša ali slabša, je ideološka kvalifikacija, zato po njej ne bomo posegali. Ugotavljamo le, da je. Da obstaja. In to je izhodišče našega razmišljanja.

Uredniki posebne številke *Razprav in gradiva* menimo, da smo izbrali zanimiv, tehten, včasih tudi provokativen nabor razmislekov o narodnem, nacionalnem, narodno-manjšinskem (vse v širokem pomenu besed), ki so ga pripravili pripadniki različnih znanstvenih področij. Za poznavalce tematik, ki se jim je Inštitut za narodnostna vprašanja profesionalno zavezal pred dolgimi desetletji, bodo prispevki gotovo zanimivi, vredni pozornosti. Uredniki srčno upamo, da bodo raziskovalcem predstavljeni razmisleki v spodbudo za kritično pretresanje vprašanj iz naslova narodnega vprašanja v letih in desetletjih, ki še pridejo.

Red. prof. dr. Miran Komac

Izr. prof. dr. Boštjan Udovič

Dr. Sabina Zorčič

uredniki tematske številke

¹ Poročilo Republiške volilne komisije o izidu glasovanja na plebiscitu, dne 23. 12. 1990. Poročevalec Skupščine Republike Slovenije in Skupščine SFR Jugoslavije 17 (1), 7. januar 1991, 6.

² Govor predsednika Skupščine Republike Slovenije dr. Franceta Bučarja. Poročevalec Skupščine Republike Slovenije in Skupščine SFR Jugoslavije 17 (1), 7. januar 1991, 6.

³ Ustava Republike Slovenije. Uradni list Republike Slovenije 33 (1991).